

Gemeente Krimpenerwaard
t.a.v. mw. A. Terpstra
Postbus 51
2820 AB Stolwijk
(per email: A.Terpstra@krimpenerwaard.nl)

Onderwerp: Lierenfabriek Ouderkerk aan den IJssel
Datum: Voorschoten, 11 april 2022

Geachte mevrouw Terpstra,

Afgelopen week hebben wij contact gehad over de in opdracht van de provincie Zuid-Holland door Bureau Helsdingen uitgevoerde bouwhistorische quickscan 'Voormalige Lierenfabriek De Rek en Horsman B.V.' te Ouderkerk aan den IJssel. Op basis hiervan zend ik u mijn analyse over de uitkomsten van het rapport ten opzichte van de cultuurhistorische inventarisatie uit 2017.

Voorgeschiedenis selectiecriteria

In 2017 is een gemeentebrede cultuurhistorische inventarisatie uitgevoerd door een samenwerkingsverband tussen TAK-architecten en Culthis adviesbureau cultuurhistorie. Van de toenmalige beleidsmedewerker erfgoed, mevr. Van Burgsteden, heeft het samenwerkingsverband een set richtlijnen ontvangen aan de hand waarvan de inventarisatie moest worden uitgevoerd. Deze richtlijnen, die grotendeels overeenkomen met de nationaal gehanteerde richtlijnen voor inventarisatie en selectie van erfgoed, zijn opgenomen in het handboek erfgoed (2016) van de gemeente Krimpenerwaard.

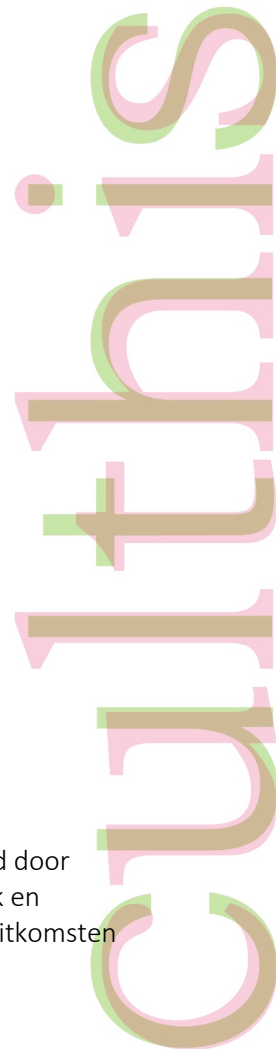
Het betreft de navolgende criteria:

1. Architectonische waarde:

- a. de zaak, het terrein of de groep is een goed voorbeeld van een bepaalde stijl of bouwtrant;
- b. de zaak, het terrein of de groep is een goed voorbeeld van een functionele en/of typologische ontwikkeling;
- c. de zaak, het terrein of de groep bezit bijzondere bouwhistorische of esthetische kwaliteiten (massa, ruimtelijke indeling, verhoudingen in de gevels, bijzondere of zeldzame detaillering, materiaal- en/of kleurgebruik);
- d. de zaak, het terrein of de groep heeft een bijzonder of zeldzaam interieur of bevat bijzondere en/of zeldzame onderdelen in het interieur;
- e. de zaak, het terrein of de groep is een goed voorbeeld van het werk van een architect of kunstenaar en neemt een belangrijke plaats in binnen zijn oeuvre en/of in de plaatselijke, regionale of landelijke architectuurgeschiedenis;
- f. de zaak, het terrein of de groep is van belang vanwege een constructiewijze die historisch is overgeleverd of vernieuwend is voor de tijd van ontstaan (pioniersfunctie).

2. Stedenbouwkundige waarde:

Culthis - Adviesbureau Cultuurhistorie
www.culthis.nl · Linda@culthis.nl · 06-247 85 589 · Prinses Irenelaan 12 · 2252 GJ Voorschoten
KvK: 27329837 · BTW: NL001710751B27 · IBAN: NL25ASNB0709074301

- a. de zaak, het terrein of de groep is een essentieel onderdeel van een in cultuurhistorisch opzicht belangrijk stedenbouwkundig of landschappelijk concept;
- b. de zaak, het terrein of de groep is een onderdeel van een historisch gegroeid stedelijk of landschappelijk gebied en speelt daarin een beeldbepalende rol;
- c. de zaak, het terrein of de groep is van belang vanwege de wijze van verkaveling, inrichting en voorzieningen;
- d. de zaak, het terrein of de groep heeft een bijzondere betekenis voor het aanzien van een streek, stad, dorp of wijk (oriëntatiepunt);
- e. de zaak, het terrein of de groep is van belang vanwege de bijzondere kwaliteit van de bebouwing en de (historisch) ruimtelijke relatie met groenvoorzieningen, wegen, wateren en/of bodemgesteldheid.

3. Cultuurhistorische waarde:

- a. de zaak, het terrein of de groep is van belang als bijzondere uitdrukking van een culturele, sociaal-economische, technische of geestelijke ontwikkeling;
- b. de zaak, het terrein of de groep is van belang als bijzondere uitdrukking van een geografische, landschappelijke of bestuurlijke ontwikkeling;
- c. de zaak, het terrein of de groep is van belang vanwege een plaatselijk, regionaal of landelijk historisch gegeven (feiten, gebeurtenissen, bewoners, beroepen enz.).

4. Gaafheid/herkenbaarheid:

- a. de zaak, het terrein of de groep is van belang vanwege de gaafheid van het exterieur en/of interieur;
- b. de zaak, het terrein of de groep is van belang als onderdeel van een complex, waarvan de samenstellende delen (hoofd- en bijgebouwen, hekwerken, tuinaanleg enz.) een gaaf en herkenbaar visueel karakter hebben;
- c. de zaak, het terrein of de groep is van belang als onderdeel van een stedelijke, dorpse of landschappelijke omgeving met een gave structuur en een herkenbaar visueel karakter.

5. Zeldzaamheid:

- a. de zaak, het terrein of de groep is van belang vanwege zijn zeldzaamheid in stedenbouwkundig, architectuurhistorisch, bouwtechnisch, typologisch of functioneel opzicht en/of zijn bijzondere ouderdom;
- b. de zaak, het terrein of de groep is van uitzonderlijk belang vanwege één of meer van de onder 1 tot en met 4 vermelde kwaliteiten.

Inventarisatie

In 2017 heeft een inventarisatie plaatsgevonden waarbij drie bouw- en architectuurhistorici de gehele gemeente hebben geïnventariseerd. In eerste instantie op basis van gegevens die door de gemeente waren verzameld (i.s.m. de historische verenigingen), maar daarnaast zijn de lijsten door de onderzoekers aangevuld op basis van literatuur-, kaart- en veldonderzoek.

Gedurende de inventarisatie bleek de gemeente Krimpenerwaard over een groot aantal erfgoedwaarden te beschikken. De geïnventariseerde objecten kwamen ruim over de 2000 erfgoedwaarden in verschillende categorieën. Om deze reden zijn de criteria aangescherpt. Naast rekening te houden met de hierboven genoemde criteria stelde de raad als eis dat het erfgoed het Verhaal van de Krimpenerwaard zowel als individueel object als als onderdeel van het totale ensemble moest kunnen vertellen. Dat is als volgt geformuleerd:

'Dit betekent dat de geselecteerde erfgoedwaarden zowel individueel als als ensemble het verhaal duidelijk in beeld moeten brengen. Om dit te realiseren zal de cultuurhistorische betekenis en de herkenbaarheid van de erfgoedwaarden of het ensemble van erfgoedwaarden zwaarder wegen dan de overige selectiecriteria.

De bepaling of iets een cultuurhistorische waarde heeft, is gekoppeld aan de thema's zoals in bijlage 1 (Bijlage I) vermeld. Indien iets niet binnen deze thema's valt, wordt de cultuurhistorische waarde van de betreffende erfgoedwaarde of het ensemble daarvan als niet relevant bestempeld.

N.B. In principe zullen erfgoedwaarden met een hoge mate van gaafheid een hogere waardering krijgen. Wanneer een erfgoedwaarde echter een lage mate van gaafheid heeft, maar wel over een hoge mate van zeldzaamheid beschikt, dan kan dit toch leiden tot een hogere waardering.'

Vanwege de genoemde hoge aantallen aan historisch interessante gebouwen, objecten en stedenbouwkundig/landschappelijke waarden is er reeds in het veld een preselectie uitgevoerd. Panden die veel voorkwamen, dan wel bouwkundig slechter waren dan vergelijkbare objecten vielen al in het veld af.

De selectie is gedurende het proces en na afronding van de concept-inventarisatie door historische verenigingen gecommentarieerd en waar nodig aangevuld.

Waardering Lierenfabriek 2017 - 2022

De lierenfabriek in Ouderkerk aan den IJssel heeft het uiteindelijk in 2017 niet tot de selectie gehaald (middelhoog, hoog of zeer hoog). De reden hiervoor ligt in de combinatie van de selectiecriteria, de huidige staat van onderhoud en de inventarisatiemethode vanaf de openbare straat.

Het complex heeft een cultuurhistorische waarde als onderdeel van de waternijverheid in de Krimpenerwaard, maar de architectuurhistorische waarde, de gaafheid en de zeldzaamheid van de gebouwen zijn ondergeschikt binnen de destijds toegepaste inventarisatiemethode over het gehele grondgebied. Hierbij is de inventarisatie uitgevoerd vanuit de openbare ruimte, privéterreinen zijn niet betreden en van niet openbare gebouwen is er niet naar het interieur gekeken.

Kijkend naar het rapport van bureau Van Helsdingen wordt de stedenbouwkundige waarde vooral ingezet op de ligging aan het water op een plek waar sinds de 18de eeuw watergebonden industrie aanwezig was. Daarnaast wordt de passendheid van de bouwmassa's binnen de historische stedelijk structuur als onderbouwing aangedragen. Het eerste punt wordt niet betwist. Dat laatste argument was in 2017 geen reden voor opname in de inventarisatie omdat vele panden binnen de dorpsstructuur hierop aansluiten.

De ensemblewaarde waarnaar verwezen wordt in het rapport is een waarde die vooral bestaat uit een functionele relatie tussen de gebouwen. De visuele ensemblewaarde is niet aanwezig door de grote verschillen in bouwperiode en bouwwijze, waardoor de herkenbaarheid als ensemble beperkt is. Alleen het feit dat enkele gebouwen in meer of mindere mate een industriële uitstraling hebben, leidt tot enige visuele samenhang. Deze staat daardoor echter los van het dubbele woonhuis en het houten huis dat oorspronkelijk niet tot het ensemble behoorde.

In het rapport van Van Helsdingen gaat de architectuur- en bouwhistorische waardering in op de waardering van de afzonderlijke gebouwen en dat is ook direct de reden waarom in de eerdere inventarisatie de panden het niet tot de selectie hebben gehaald. Hoewel het dubbele woonhuis karakteristiek is voor de dorpsbebouwing, is het pand binnen het gehele bouwbestand van de Krimpenerwaard niet zeldzaam. Volgens de in 2017 gehanteerde criteria was het tevens van belang dat de gebouwen een hoge mate van gaafheid en zeldzaamheid hadden. Doordat dit type woonhuis

vaak voorkomt binnen de gemeente, en in de meeste gevallen ook gaver en in betere bouwkundige staat, is dit object destijds komen te vervallen.

De smederij en de lasserij worden in het rapport vooral gewaardeerd vanwege het interieur dat nog geheel gaaf is. Het onderzoek uit 2017 heeft destijds zoals aangegeven vanaf de openbare weg plaatsgevonden en het interieur is niet beoordeeld. De architectuurhistorische waarde, zeldzaamheid en gaafheid van deze twee individuele gebouwen is laag. Industriële bebouwing in IJsselsteen met stalen/ gietijzeren ramen komen vaker voor binnen de Krimpenerwaard. Omdat er gaver exemplaren binnen de gemeente zijn, is dit pand destijds niet meegenomen in de selectie.

Het houten huis is wat betreft typologie een zeldzaamheid binnen de gemeente Krimpenerwaard. Er komen veel houten schuren in verschillende typen voor, maar woonhuizen niet. Als herinnering aan de voormalige houtzaagmolen is het huis relevant. Het pand is in 2017 als schuur (met uitbreiding) beoordeeld en vanwege de slechte staat om deze reden afgevalen. Er waren immers gaver voorbeelden binnen de gemeente. De aangebouwde schuur, die zoals het rapport aangeeft geen architectuurhistorische waarde heeft, is als onderdeel van de hierboven genoemde beoordeling niet apart beoordeeld.

Conclusie

Wat opvalt binnen de rapportage is dat vooral de interieurs van de verschillende gebouwen als cultuur- en architectuurhistorisch waardevol worden benoemd. De machines, de inrichting van de fabrieksruimtes en de daarin liggende materialen (zoals tandwielen) worden hoog gewaardeerd, omdat deze het verhaal vertellen van de watergebonden nijverheid binnen Ouderkerk aan den IJssel en de lierenfabricage in het algemeen. Deze vorm van inventariseren en selecteren is in 2017 niet toegepast, omdat de inventarisatie plaatsvond vanaf de openbare weg en de interieurs niet zijn meegenomen.

Daarnaast zijn dit allemaal niet-nagelvaste interieuronderdelen die, hoewel ze wel van waarde zijn en als cultureel erfgoed beschermd kunnen worden, het behoud van het erfgoed, mits er geen sprake is van een museale functie, kunnen belemmeren. Indien behoud binnen het erfgoed niet mogelijk zijn, wordt uit het rapport niet duidelijk of er volgens het onderzoeksbureau Van Helsdingen voldoende cultuurhistorische waarden aanwezig zijn voor bescherming zonder deze historische fabrieksinterieurs en materialen.

Het ensemble wordt vooral hoog gewaardeerd als vermoedelijk enige overgebleven lierenfabriek in Zuid-Holland. Het is echter de vraag of de waarde van deze objecten ligt in het feit dat er lieren werden gemaakt of dat er ook waarde zit in een kleinschalige fabriek/ werkplaats met dubbel woonhuis. Van deze laatste zijn er binnen Zuid-Holland meerdere bewaard gebleven. Uit het rapport blijkt niet dat de waarde die samenhangt met de functie (die nu vooral zit gevangen in de machines, inrichting en materialen) ook blijkt uit de architectuur, de stedenbouwkundige setting (behalve ligging aan het water) of de afleesbaarheid van het ensemble. Zonder de machinerie en de materialen die op deze locatie nog aanwezig zijn, lijkt het rapport aan te geven dat het slechts een woonhuis betreft met een groot aantal werkplaatsen van beperkte architectuurhistorische en stedenbouwkundige kwaliteit en een beperkte gaafheid en zeldzaamheid. En juist dat waren naast selectiecriteria waaraan in 2017 ook veel gewicht is gegeven. De in 2017 gehanteerde criteria uit het handboek vroegen om een bredere blik op het erfgoed dan is gehanteerd in de bouwhistorische quickscan.

Met vriendelijke groet,
Linda Driesen- Van der Male
Architectuurhistorica/ adviseur erfgoed

Bijlage I

THEMA'S inventarisatie Krimpenerwaard

Natuurlijk landschap	Waterbeheer	Infrastructuur	Ontginningen	Nederzettingen, stads-ontwikkelingen	Landgebruik	Bedrijvigheid	Verdediging van stad en land
Veenrivier	Hoofdafwatering/kanaal	Wegen (in ieder geval die in chs zh zijn opgenomen)	Polders	Knooppunt dorp tot 1850	Veenput	Binnen de dorpen (kaas)pakhuizen	Stedelijk vestingwerk
Rivier	Vliet	Spoorwegtrace	Polderlint (tot 1850)	Stedelijke kern tot 1850	Eendenkooien met stiltezone	Watergebonden bedrijvigheid – werven	Inundatiegebieden
Stroomgordel	Boezem(gebied)	Tramwegtrace	Copeverkaveling	Donkdorp (tot 1850)	Gerief-/hakhoutbosjes /houtwal/ pestbosjes	Steenbakkerijen	Fort/batterij
Donk	Bakwetering	Brug	Vrije opstrek-verkaveling	Stedelijke kern (tot 1850)	Voormalige hennepakker	Monofunctie-neel tot 1850	Schansen
Walen	Molenwetering/-vliet	Kerkepad	Restverkaveling	Dorps-ontwikkeling na 1940	Boerderijen	Watertorens	Kanonsloepen
	Oude molenplaats (herkenbaar)	Brug	Tussenvorm verkaveling	Dorps-ontwikkeling na 1850	Boerderijen en/of erfinrichting	Drinkwaterin-laet	

	Gemaal	Veerstoep/-plaats	Tiendweg	Relatie nederzetting-landschap	Melkhuysjes	Waterleiding bedrijf	
	Sluis	Spoorwegtracé	Landscheiding	Landgoed	Boenhokken	Arbeiderswoning en indien te koppelen aan bedrijf	
	Schutsluis	Tramwegtracé	(polder in) uiterwaard	Begraafplaats (en losse grafmonumenten)	Bakhuisjes	Touwbanen	
	Wetering	Op-/uitweg	Dijklint (tot 1850)	Beschermd dorpsgezicht	Rentenierswoningen		
	Vaarten	Lantaarn	Poldermolens	Kloosters	daggelderswoning en		
	Ringvaart	Grenspalen	Dijkwoningen	Gebouwen met maatschappelijke functie			
	Bruggen			Arbeiderswoningen			

	Poldermolens			Herbergen en café's			
	Krib/strekdam			Kroningsbomen			
	Dijkpaal						